



ZULFIYA SHE'RLARINING LINGVISTIK TAHLILI

Usmonova Yulduz

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1.22-guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston xalq shoiri Zulfiya ijodining lingvistik jihatlarini tahlil qilingan. Asosan “Men o'tgan umrga achinmay qo'ydim” she'rining asl va to'liq matni (9515.jpg) asosida tahlil olib borilib, undagi leksik, stilistik, fonetik va grammatik vositalarning badiiy ifoda yaratishdagi o'rni yoritilgan. Tahlil davomida shoironing individual uslubi, so'z tanlovi va obraz yaratish mahorati ilmiy asosda izohlangan.

Kalit so'zlar: Zulfiya, she'riyat, lingvistik tahlil, stilistika, fonetika, obraz.

Annotation. This article provides a linguistic analysis of the works of the People's Poet of Uzbekistan, Zulfiya. The study focuses on the authentic and complete version of her poem “I No Longer Regret the Life I Have Lived” (9515.jpg), exploring its lexical, stylistic, phonetic, and grammatical elements that contribute to artistic expression. The poet's individual style, word choice, and skill in creating imagery are analyzed scientifically.

Keywords: Zulfiya, poetry, linguistic analysis, stylistics, phonetics, imagery.

Аннотация. В данной статье анализируются лингвистические аспекты творчества народной поэтессы Узбекистана Зулфийи. Анализ основан на подлинном и полном тексте стихотворения «Мен ўтган умрга ачинмай қўйдим» (9515.jpg), и подчеркивается роль лексических, стилистических, фонетических и грамматических средств в создании художественного выражения. В ходе анализа на научной основе объясняются индивидуальный стиль поэтессы, выбор слов и навыки создания образов.

Ключевые слова: Зулфия, поэзия, лингвистический анализ, стилстика, фонетика, образ.

Özet

Bu makalede Özbekistan Halk Şairi Zulfiya'nın eserlerinin dilbilimsel yönleri incelenmiştir. Çalışmada özellikle “Geçirdiğim Hayata Artık Üzülüyorum” adlı şiirin özgün ve tam metni (9515.jpg) üzerinden yapılan analizde, şiirdeki sözcüksel, biçimbilimsel, sesbilimsel ve üslup



unsurlarının sanatsal ifade oluşturmadaki önemi açıklanmıştır. Şairin bireysel üslubu, kelime seçimi ve imge yaratma ustalığı bilimsel olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Zulfiya, şiir, dilbilimsel analiz, üslup, fonetik, imge.

Men o'tgan umrga achinmay qo'ydim

Hayot kitobimni bexos varaqlab,

Men o'tgan umrga achinmay qo'ydim.

Tabassum o'rnida kuldim charaqlab.

Suyish kerak bo'lsa - telbacha suydin.

Kiyganim ipakmi, chitmi yo kimxob,

Yurak boyligidan qilmabman parvo.

Meni og'ushlagan hayot naq oftob,

Yangi qo'shiq talab unda har saboq.

Men o'tgan umrga achinmay qo'ydim,

Hech kimda ko'rmayin umrimga o'xshash:

Suydin,

Erkalandim,

Ayrildim,

Kuydin,

Izzat nima - bildim.

Shu-da bir yashash!..

Lingvistik tahlil

Leksik jihat

She'rdan ishlatilgan so'zlar milliy va zamonaviy qadriyatlarni ifodalaydi. "Achinmay qo'ydim", "telbacha suydin", "parvo qilmabman" kabi iboralar shoirning hissiy holatini kuchli aks ettiradi, balki shoiraning shaxsiy dunyoqarashini va ichki ruhiy holatini ham ochib beradi. Masalan:



“Achinmay qo‘ydim” – hayotdagi o‘tgan xatolar va qayg‘ularni qabul qilish, ularni ichki tinchlik bilan yakunlash ma’nosini bildiradi. Bu ibora shoirning dono va sabrli xarakterini ko‘rsatadi.

“Telbacha suydim” – his-tuyg‘ularning samimiy, cheksiz va yuqori pafosda ekanligini ifodalaydi. Bu birikma lirik qahramonning hayotga bo‘lgan ehtirosli muhabbatini ko‘rsatuvchi lingvistik vositadir.

“Yurak boyligi” – moddiy dunyodan ustun turuvchi ma’naviy olamni anglatib, she’rga chuqur falsafiy sub’ektivlik va lirizm baxsh etadi [1].

Shuningdek, she’rda ishlatilgan “ipak”, “chit”, “kimxob” kabi mato nomlari badiiy leksik birliklar sifatida o‘zbek tilining boy tasviriy imkoniyatlarini namoyish etadi. Bu so‘zlar lirik qahramonning dunyo mollariga nisbatan beparvoligini vizual va hissiy tasvirlar orqali o‘quvchiga yetkazadi. “Bexos varaqlab” va “hayot naq oftob” metaforik birikmalari esa hayot voqealarining qimmatbaho, yorqin va o‘rganishga arzigulik ekanini bildiradi.

Fonetik jihat

She’rda tovushlar va ularning uyg‘unligi she’r ritmini va hissiy ohangini yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Qofiya va ohang uyg‘unligi alohida diqqatga sazovor.

Qofiya va ohang uyg‘unligi: She’r satrlari oxiridagi tovushlar ma’lum ritm va musiqiylik yaratadi. Masalan, birinchi banddagi “varaqlab” – “charaqlab”, “qo‘ydim” – “suydim” so‘zlari mukammal ohangdoshlik hosil qilib, o‘quvchida tinch, ravon va shijoatli ohang uyg‘otadi.

Unli va undosh tovushlarning uyg‘unligi: Unli tovushlar (“o”, “i”, “a”) she’rga yumshoqlik va oqim beradi, undosh tovushlar esa ohangni mustahkamlaydi.

1.Qosimova D. O‘zbek adabiy tili uslubi. – Toshkent: Fan, 2016. – B. 45-48.

Bu she’rni o‘qishda tabiiy ritm hosil qiladi.

Takrorlashlar va alliteratsiya: Masalan, so‘nggi bandda qisqa satrlarda kelgan fe’llardagi “d”, “m” va “s” tovushlarining ritmik takrorlanishi she’rga musiqiy urg‘u qo‘shadi va his-tuyg‘ular evrilishini fonetik jihatdan tezlashtiradi.

Natijada, fonetik vositalar she’rning nafaqat estetik qiyofasini yaratadi, balki uning mazmuniy jihatini ham boyitadi, shoir hissiyotini o‘quvchiga yanada aniq yetkazadi [2].

Morfologik jihat



She'rdagi ishlatilgan fe'l va otlarning shakllanishi shoiraning badiiy ifodasini boyitadi. Masalan, fe'llarning birinchi shaxs o'tgan zamon shakllari ("qo'ydim", "suydim", "qilmabman", "bildim") shoirning shaxsiy tajriba va o'tmish kechinmalarini vaqt kontekstida aniq ko'rsatadi.

Ushbu matnda morfologik va stilistik hodisa bo'lgan gradatsiya (darajalanish) yaqqol ko'zga tashlanadi: "Suydim, Erkalandim, Ayrildim, Kuydim". Fe'llarning bu tarzda ketma-ket, bir grammatik shaklda kelishi inson umri davomida bosib o'tadigan ruhiy bosqichlarni darajalab ko'rsatishga xizmat qiladi. So'z birikmalari va takrorlashlar semantik urg'u berib, she'r ritmini mustahkamlaydi.

2. Tursunov M. Badiiy til va stilistika. – Samarqand: Sharq, 2015. – B. 112.

Sintaktik jihat

She'rdagi jumla tuzilmalari oddiy va tushunarli bo'lib, u o'quvchida matnning ravonligini yaratadi. Shoir qisqa va uzun jumalarni uyg'un tarzda qo'llagan. Masalan, "Hayot kitobimni bexos varaqlab, men o'tgan umrga achinmay qo'ydim" kabi sintaktik butunlik o'quvchini darhol she'r mavzusiga jalb qiladi.

Parallelizm va takrorlashlar (repetitsiya) sintaktik jihatdan urg'u hosil qiladi. Uchinchi banddagi "Suydim, Erkalandim, Ayrildim, Kuydim" satrlarining qisqa sintaktik qurilishi emotsional ta'sirni keskin kuchaytiradi. Shu bilan birga, she'rning so'ngidagi "Shu-da bir yashash!.." inversiyali va undovli gap his-tuyg'ularning yakuniy, qat'iy falsafiy xulosasini, hayotdan mamnunlik iqrorini ta'minlaydi.

Natijada, sintaktik vositalar she'rning nafaqat ohangini va ritmini yaratadi, balki shoir hissiyatini o'quvchiga yanada aniq yetkazadi va matnga badiiy uyg'unlik baxsh etadi.

Xulosa

Zulfiya ijodi o'zbek adabiy tilining ifoda imkoniyatlarini kengaytirgan. "Men o'tgan umrga achinmay qo'ydim" she'ri lingvistik tahlil orqali shoiraning badiiy tilni mukammal egallaganini ko'rsatadi. U o'zining so'z mahorati bilan nafaqat o'z davrining, balki bugungi avlodning ham ruhiy olamini boyitgan ijodkordir. Leksik, fonetik, morfologik va sintaktik vositalar she'rga ritm, ohang va hissiy ta'sir bag'ishlaydi, shoiraning so'z mahorati va badiiy ifodasi o'quvchida chuqur taassurot qoldiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zulfiya. Tanlangan asarlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1981.
2. Karimov, I. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent, 2008.



3. Abduazizov, A. Tilshunoslikka kirish. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2019.
4. Qosimova, D. O'zbek adabiy tili uslubi. – Toshkent: Fan, 2016.
5. Erkinov, R. O'zbek she'riyatida lingvistik tahlil. – Toshkent: Fan, 2012.
6. Tursunov, M. Badiiy til va stilistika. – Samarqand: Sharq, 2015.